

انتظارات نابجای اولیای مدارس از دانش‌آموزان

فرامرزی فرهادی

اشاره

شکی نیست که از نظر روان‌شناختی، دانش‌آموزان در هر سن و سالی که باشند، نیازمند تحرک و نشاط‌اند، و این فعالیت، به خصوص در محیط مدرسه، لذت دوچندانی را نصیب آن‌ها می‌کند. در این میان، نیاز دانش‌آموزان دوره‌های ابتدایی و راهنمایی به چنین لذتی شدیدتر است و بچه‌ها نسبت به آن تعلق خاطر زیادی دارند. جنب‌وجوش در محیط مدرسه، از جمله هنگام خارج شدن از کلاس، در لحظه‌ی خوردن زنگ تفریح و نیز هنگامی که معلم هنوز وارد کلاس نشده است، یکی از نیازهای اساسی دانش‌آموزان است. وظیفه‌ی مربیان مدرسه در قبال چنین نیازی این است که بچه‌ها را آگاه کنند تا از تحرکات و رفتارهای مخاطره‌انگیز و خطرناک بپرهیزند. مواظبت نمایند جنب‌وجوش دانش‌آموزان به حدی نباشد که به خود یا دیگران آسیبی برسانند. اولیای مدرسه باید دانش‌آموزان را چنان راهنمایی کنند که تحرکاتشان اصولی باشد و در چارچوبی منطقی انجام گیرد.

محمود بهروش
(۱۳۲۳)

مؤلف، معلم بازنشسته، لرستان از دانشگاه تربیت معلم لیسانس ریاضی گرفته است. هم‌اکنون در مدارس تیزهوشان استان تدریس می‌کند و به خاطر فعالیت‌های آموزشی، اخلاقی و تربیتی، بین دانش‌آموزانش زبانزد است. آقای بهروش از مؤلفان کتاب‌های ریاضی دوره‌ی ابتدایی بوده و کتابی نیز با عنوان «روش تدریس ریاضیات ابتدایی»، برای مراکز تربیت معلم و دانش‌سراهای تربیت معلم تألیف کرده است.

انتظارات نابجای اولیای مدارس از دانش‌آموزان

دانش‌آموزان در مدرسه

از ایجاد سرو صدا، تحرک و شلوغ‌کاری در کلاس درس، واقعا لذت می‌برند. اما با کمال تأسف، در بسیاری موارد، مربیان مدارس از چنین طریق لذت‌جویی آن‌ها برداشت نادرستی دارند. آن‌ها چنین کنش‌هایی را به ایجاد بی‌نظمی، قصد آزار و اذیت و یا بی‌احترامی نسبت به خود تعبیر می‌کنند. اما حقیقت آن است که

دانش‌آموزان هیچ موقع چنین پندارها و قصدهایی ندارند. آن‌ها فقط می‌خواهند آن‌چه را که مقتضای سنشان است انجام دهند و بس. مربیان بسیاری از مدارس و از آن میان معاونان آموزشی و پرورشی، انتظاراتی از دانش‌آموزان دارند که معمولاً با محیط روانی-رفتاری و موقعیت سنی آن‌ها هم‌خوانی ندارد. ساختار بدنی، ذهنی، روانی و موقعیت سنی دانش‌آموز به خصوص در سطوح ابتدایی و راهنمایی، ایجاد می‌کند تحرکات خاصی را

جنب و جوش قابل انتظار از دانش‌آموزان در مدارس

یکی از ویژگی‌های رفتاری دانش‌آموزان تحرک و جنب و جوش آن‌هاست. جنب‌وجوش در حد معمول نشانه‌ی نشاط و سلامتی است. چنان‌که گاهی مبنای مناسبی برای سنجش سلامت جسمانی و روانی کودکان و نوجوانان در نظر گرفته می‌شود. البته چنین نیست که سلامتی و نشاط تک‌تک دانش‌آموزان در جنب‌وجوش

آن‌ها خلاصه شده باشد؛ چه، ممکن است دانش‌آموزی آرام بی‌صدا و در عین حال با نشاط و سالم باشد. آن‌چه مهم است، این‌که جنب و جوش و تحرک، چه جسمانی و چه کلامی، نباید از حد معمول خودش فراتر رود. البته کنش کودکان بسیار پر جنب و جوش که «بیش فعال» نامیده می‌شوند، از این مقوله خارج است و واکنش‌های خاص خود را می‌طلبند.

صورت احتمال این که انرژی نهفته‌ی آن‌ها در سال‌های بعد به شکل خطرناک‌تری آزاد شود، دور از انتظار نخواهد بود.

انضباط حاکم بر بیشتر مدارس ما

مشاهده‌ی رفتار اولیای مدارس، مدیر، معاون، معلم، خدمت‌گزار و ... در قبال انضباط دانش‌آموزان نشان می‌دهد، انتظار آن‌ها از دانش‌آموزان به قرار زیر است: سکوت، کم‌تحرکی و حفظ آرامش در موقعیت صف در حیاط. به هم نزدن صف در هنگام عبور از حیاط تا کلاس درس. حفظ آرامش و سکوت کامل کلاس به هنگامی که هنوز معلم به کلاس نیامده است.

داشته باشد. این تحرکات به شکل‌های گوناگون از جمله تحرک جسمانی و تحرک کلامی یا گفتاری قابل مشاهده است. در مورد اول، دانش‌آموزان به شلوغ بودن و در مورد دوم به حرافی متهم می‌شوند. معلوم است، اگر سعی شود بچه‌ها از چنین لذتی بهره‌ای نبرند و جلوی تخلیه‌ی انرژی درونی‌شان گرفته شود، آن‌ها به محض پیدا کردن فرصتی، تمام تلاش خود را برای بروز دادن احساسات پنهان شده‌ی خود به کار خواهند گرفت و چه‌بسا نیروی پنهان شده‌شان را در خارج از مدرسه به شکل خشن‌تری نشان دهند و از این بدتر وقتی است که محیط خانه نیز برایشان محدودیتی همانند مدرسه در نظر بگیرد که در این

می‌کنند و از پذیرش او سرباز می‌زنند.

چه باید کرد؟

۱. کارشناسان مسئول و آگاه امر آموزش و پرورش باید تعریف دقیق و جامعی از انضباط را بر اساس یافته‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی استخراج و به بدنه‌ی آموزش و پرورش تزریق کنند. البته این کار زمانی به ثمر خواهد نشست که بر اجرای درست آن نیز همواره و نه مقطعی و موردی، نظارت دقیق و جامعی صورت گیرد.

۲. توجیه معلمان نسبت به چگونگی واکنش به کنش‌های در حد انتظار دانش‌آموزان لازم است. هم‌چنین انتخاب مدیران و معاونان برای مدرسه باید با وسواس همراه باشد تا کسانی به این سمت‌ها گمارده شوند که علاوه بر صلاحیت علمی، عملی و اخلاقی، تعهد و شکیبایی لازم را نیز داشته باشند.

اگر چنین روایی در میان مدت اجرا شد، بی‌تردید در بلندمدت در میان اولیای مدارس نهادینه خواهد شد و از آن پس کسانی که علم، روحیه، تحمل، علاقه و عشق معلمی را نداشته باشند، به این سمت روی نخواهند آورد و این امر مثبتی است.

۳. آگاهی دادن به اولیای دانش‌آموزان و خبرگیری از آن‌ها در مورد چگونگی رفتار اولیای مدرسه با فرزندانشان و نیز نوع نگرش آن‌ها به مقوله‌ی انضباط، بسیار با ارزش خواهد بود، منوط به این که ستاد خاصی برای جمع‌آوری و پی‌گیری نظرات اولیا و حتی خود دانش‌آموزان در این زمینه، در هر منطقه‌ی آموزش و پرورش تشکیل شود و فعالانه عمل کند.

نتیجه

تکرار پی در پی جملائی از قبیل ندوید، آرام باشید، آرام راه بروید، کتابت را مطالعه کنید و... (در هنگام زنگ تفریح) از صف خارج نشوید، دست‌ها پشت سر، از پله‌ها آرام بالا بروید و... (هنگام رفتن به کلاس بعد از اتمام زمان زنگ تفریح) تأکید بر حضور قبل و یا هم‌زمان معلم با دانش‌آموزان در کلاس و رفتارهایی از این قبیل از سوی دست‌اندرکاران مدارس، بیانگر این است که بسیاری از ما انضباط را با سکوت و کم‌حرکی یکسان گرفته‌ایم و این یعنی چشم‌پوشی از لذتی که حق دانش‌آموزان است. معلمان باید به نیاز دانش‌آموزان به جنب و جوش که خصیصه‌ی سنی آن‌هاست، توجه داشته باشند و حق آن‌ها را قربانی کم‌حوصلگی یا عدم آگاهی خود نکنند. مدیران و مسئولان نیز باید با توجیه معلمان آن‌ها را آگاه کنند که تحرک طبیعی، چه جسمانی و چه کلامی و گفتاری، طبیعی رفتار هر دانش‌آموز سالم و بانشاط است و آنچه بی‌نظمی نامیده می‌شود، در واقع تحرک خارج از اندازه و یا از روی لجباجت و با طرح و نقشه‌ی قبلی است که برای آزار و اذیت مربیان طرح‌ریزی می‌شود که این هم معمولاً بسیار نادر است. متأسفانه درصد اندکی از معلمان و مربیان مدارس نسبت به مطالعه‌ی مطالب مرتبط با حیطه‌ی کاری خودشان احساس نیاز می‌کنند و به تبع آن درصد اندکی از آن‌ها به مجلات مربوط، مانند رشد نیم‌نگاهی می‌اندازند و دقیقاً به همین علت، رشد آگاهی آن‌ها در زمینه‌ی کاری خودشان اندک است.

*دبیر آموزش و پرورش منطقه‌ی ۴ تهران

راستی آیا ایجاد چنین چارچوب سختی در حیطه‌ی رفتارهای روان‌شناختی این کودکان و نوجوانان می‌گنجد؟ آیا مربیان آگاهی لازم در این زمینه را ندارند و یا انتظار آن‌ها از دانش‌آموزان، ریشه در عدم تحمل خودشان دارد؟ به نظر می‌رسد، هر دوی این عوامل، گاهی هر کدام به تنهایی و گاهی تلفیقی از هر دو، در بروز چنین انتظارات نابجایی دخیل باشد.

یک شعار غلط اما جاافتاده

کمت‌ر معلم یا دانش‌آموزی است که این جمله را بارها نشنیده باشد: «معلم باید قبل از دانش‌آموزان وارد کلاس و بعد از آن‌ها از کلاس خارج شود.»

این شعار نادرست، دقیقاً در راستای جلوگیری از هرگونه حرکتی که نظم مورد نظر اولیای مدرسه را به مخاطره می‌اندازد، طراحی شده است. باید دانست، از لذت‌های شیرینی که در مدرسه نصیب دانش‌آموزان می‌شود، موقعی است که معلم دقیقی بعد از ورود آن‌ها به کلاس وارد کلاس شود. در همین زمان اندک است که دانش‌آموزان نوعی فراغت یا آزادی را تجربه و احساسی زیبا را از آن حس می‌کنند.

به نظر می‌رسد، زمان آن فرارسیده باشد که ذهن دست‌اندرکاران آموزشی ما از این شعار غلط خلاصی یابد. دور از انصاف است که ما به خاطر کم‌تحملی و آسایش خود یا به دلیل ناآگاهی خود، چنین فرصت طلایی و بی‌ظنیری را از بچه‌ها سلب کنیم.

دلایل انتظارات نادرست از دانش‌آموز

از میان علل دخیل در بروز چنین رفتارهایی از طرف اولیای مدارس، می‌توان به چند مورد اشاره کرد:

۱. نداشتن آگاهی لازم و کافی کادر آموزشی و تربیتی مدارس نسبت به موضوع. هنگامی که مربی یا معلم بر نیاز به بازی و تحرک و جنب‌وجوش و اثر آن‌ها در شکل‌گیری شخصیت و جهت‌گیری حالات روانی کودکان واقف نباشد، لاجرم سکوت و تسلیم دانش‌آموز را مساوی با انضباط و شخصیت دانش‌آموزان تلقی کنند.

۲. گاهی مسئولی در مدرسه‌ی علم کافی در مورد روان‌شناسی حالات رفتاری، افراد در سنین مختلف دارد، اما تحمل و شکیبایی لازم را در مقابل بی‌نظمی طبیعی حاصل از نشاط و جنب‌وجوش دانش‌آموزان ندارد. چنین مسئولی، با این که از برخورد ناعادلانه و مخرب خود با دانش‌آموزان آگاه است، اما برای راحتی و آسودگی خود، همان نگاه «سکوت یعنی انضباط و شخصیت» را رهنمود خود قرار می‌دهد.

۳. توجه نکردن به دستورالعمل‌های صادره از سوی مقامات آموزش و پرورش در این زمینه نیز یکی از عوامل تثبیت رفتارهای تند و استفاده‌ی سوء از عاملی به نام نمره‌ی انضباط برای اجبار کردن دانش‌آموزان به پنهان کردن رفتارهای طبیعی و قابل انتظار از آن‌هاست. متأسفانه امروزه نمره‌ی انضباط هم‌چنان عامل بسیار مهمی برای کنترل و حتی سرکوب رفتارهای طبیعی دانش‌آموزان محسوب می‌شود و اولیای دانش‌آموزان نیز از این موضوع معمولاً واهمه دارند. مثلاً اغلب مدیران مدارس در ثبت‌نام دانش‌آموزان ورودی، به نمره‌ی انضباط آن‌ها به دیده‌ی یک معیار و میزان مهم می‌نگرند و گاهی اگر نمره‌ی انضباط دانش‌آموزی مثلاً ۱۸ باشد، او را فردی بی‌انضباط و خاطی تلقی

یارمراد آتش‌زر

(۱۳۲۲)

بازنشسته‌ی نمونه‌ی کشوری،
کرمانشاه

تخصیلات او در رشته‌ی علوم تربیتی با گرایش دبیری است. مسئولیت تجهیز و آماده‌سازی مدارس راهنمایی و ابتدایی به وسایل آزمایشگاهی کرمانشاه را به مدت شش سال بر عهده داشته است و چهره‌ی ماندگار کانون بازنشستگان و بازنشسته‌ی نمونه‌ی کشوری طرح شهید رجایی محسوب می‌شود. چندین جزوه تهیه و تألیف کرده است؛ از جمله: زبان‌آموزی و روش تدریس علوم تجربی (برای دانشگاه آزاد). در همین زمینه تدریس نیز کرده و در حال حاضر با گروه‌های آموزشی استان و ناحیه‌ی باختر کرمانشاه همکاری می‌کند.